DOI: 10.32844/2222-5374-2020-105-3.33

УДК: 342.95 (477)

Полянський А. О.,

здобувач Університету сучасних знань, кандидат юридичних наук

МІСЦЕ НОРМ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА В СИСТЕМІ ПРАВОВИХ ЗАСАД ВЗАЄМОДІЇ СУДОВО-ЕКСПЕРТНИХ УСТАНОВ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

Актуальність статті полягає в тому, що ефективність та дієвість взаємодії судово-експертних установ та правоохоронних органів залежить від багатьох факторів, одними з яких є належним чином «сконструйована» система правових актів. Водночас, особлива природа взаємодії зазначених суб'єктів, тяжіння її змісту до адміністративно-правової сфери, а також специфіка діяльності судово-експертних установ та правоохоронних органів в цілому викликає необхідність детального огляду правових засад в зазначеному напрямі та визначення місця серед них адміністративно-правового регулювання. Мета статі полягає у встановленні системи правових засад взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами, а також визначення місця серед них адміністративно-правового регулювання. Встановлено, що правові засади взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами – це система нормативно-правових актів та їх положень, які регламентують правовий статус судово-експертних установ та правоохоронних органів, а також зміст та порядок взаємодії вказаних суб'єктів. Доведено, що адміністративно-правове регулювання – це видове відгалуження загально-юридичної категорії правового регулювання, яке відбувається за допомогою норм адміністративного права та визначає вплив права на суспільні відносини особливого характеру, що виникають за фактом діяльності суб'єктів публічної адміністрації. Тобто, мова йде про відносини владно-управлінського впливу, що переважають в роботі органів державної влади, місцевого самоврядування і таке інше. Це цілеспрямований, комплексний, упорядковувачий вплив права на суспільні відносини владно-управлінської сфери, що відбувається крізь норми адміністративного права, які входять у систему вище окреслених юридичних засад. Наголошено, що правові засади взаємодії судово-експертних установ та правоохоронних органів мають адміністративно-правову основу, яка виражається у великій кількості норм адміністративного права, закріплених у нормативно-правових актах різної юридичної сили. Зазначена ситуація обумовлена тим, що саме нормами цієї галузі права визначають: адміністративно-правовий статус судово-експертних установ та правоохоронних органів; функції, повноваження та завдання, що ставляться перед правоохоронними органами та судово-експертними установами; механізми взаємодії судово-експертних установ та правоохоронних органів при виконанні ними визначених законодавством функцій; організаційно-практичні цілі зазначеної взаємодії; тощо.

Ключові слова: правоохоронні органи, судово-експертні установи, правові засади, взаємодія правоохоронних органів та судово-експертних установ.

Актуальність теми. Ефективність та дієвість взаємодії судово-експертних установ та правоохоронних органів залежить від багатьох факторів, одними з яких є належним чином «сконструйована» система правових актів. Водночас, особлива природа взаємодії зазначених суб'єктів, тяжіння її змісту до адміністративно-правової сфери, а також специфіка діяльності судово-експертних установ та правоохоронних органів в цілому викликає необхідність детального огляду правових засад в зазначеному напрямі та визначення місця серед них адміністративно-правового регулювання.

Стан дослідження проблеми. Розкриваючи зміст та значення правоохоронної та судово-експертної діяльності, вчені неодноразово звертали увагу на правові засади, що становлять основу функціонування судово-експертних установ та правоохоронних органів. Особливу увагу цим питанням приділяли такі вчені: С.П. Кондракова, В.С. Ковальський, І.І. Горінецький, І.В. Сажнев, О.Ф. Дорощенко, О.М. Ключев, Ю.О. Пілюков, К.В. Легких, Р.С. Белкін, та інші. Проте, зміст та система правових засад взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами на сьогоднішній день не знайшли повного та ґрунтовного опрацювання.

Мета і завдання дослідження. Мета і завдання статі полягають у встановленні системи правових засад взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами, а також визначення місця серед них адміністративно-правового регулювання.

Наукова новизна дослідження. Наукова новизна проведеного в статті дослідження виражена в тому, що дана праця є першою науковою роботою, в контексті якої вперше проведено не тільки аналітичне дослідження правових засад взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами, але й звертається увага на місце серед них адміністративно-правового регулювання.

Виклад основного матеріалу. У розумінні філософів засада – це достатня і (або) необхідна умова для чого-небудь: буття, пізнання, думки, діяльності. Наприклад, необхідні (але не достатні) засади матеріальних явищ – закони природи; достатні (але не необхідні) засади вчинків – їх мотиви; достатні засади суджень – інші судження (посилки) або досвід. Існують різні рівні, глибина засад. У сфері дедукції останніми засадами є логічні закони: кожен з них обґрунтовує логічно правильний зв'язок суджень; тому, щоб обґрунтувати будь-який зв'язок суджень, треба привести її до форми логічного закону. Разом з тим вибір логічних законів сам потребує засад, які можуть і не належати логіці. Звичайно, неможливість вказати засаду для будь-якого судження не є ще свідченням хибності цього судження, якщо тільки сама ця неможливість, у свою чергу, не обґрунтована логічно. Останнім, однак, часто нехтують, задовольняючись суб'єктивною впевненістю у відсутності засад. Тому нерідкі випадки, коли положення, що вважалися протягом довгого часу помилковими, отримували потім достатні засади їх істинності. У цьому, зокрема, проявляється об'єктивний характер засад, а також і закону необхідності засад, у якого в логіці (класичної, інтуїціоністської і мінімальної) є важливий формальний аналог – теорема: якщо при допущенні судження заперечується наявність у нього достатніх засад, то допущене судження хибне [1, с. 452].

Щодо змісту засад у теорії права, то найчастіше їх розкривають, як систему нормативно-правових актів, що регулює певну сферу суспільних відносин або функціонування їх суб'єктів [2, с. 166; 3, с. 49; 4, с. 157].

Таким чином, як відмічає більшість науковців правові засади є системою нормативних актів, які об'єднують в собі правові норми що регламентують ті чи інші галузі суспільної діяльності. Підтримуючи думку переважаючої частини представників юридичної теорії відмітимо, що правові засади взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами – це система нормативно-правових актів та їх положень, які регламентують правовий статус судово-експертних установ та правоохоронних органів, а також зміст та порядок взаємодії вказаних суб'єктів. Водночас, щоб визначити місце в системі цих засад адміністративно-правового регулювання, проаналізуємо які саме нормативні акти та положення її складають.

Основу взаємодії судових установ та правоохоронних органів є Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. Остання встановлює декілька головних аспектів функціонування системи судово-експертних установ та правоохоронних органів у тому числі з питань взаємодії. В першу чергу, Основний закон визначає особливості територіального устрою та побудови державної влади в Україні, на основі яких формується система управління судово-експертними установами та правоохоронними органами. Так, відповідно до статті 6 Конституції державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України. Своєї черги, територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості і соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій. Систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села [5].

Другим важливим аспектом є те, що Основний закон консолідує в собі ключові, загально-юридичні принципи взаємодії судових установ та правоохоронних органів нашої держави. До того ж Конституція визначає виключність законодавчого регламенту правоохоронного сектору держави та сфери роботи судово-експертних установ згідно з чим тільки законами України регламентовано: здійснення судоустрою, судочинства, статусу суддів; судової експертизи; організації і діяльності прокуратури, нотаріату, органів досудового розслідування, органів і установ виконання покарань; порядку виконання судових рішень; засади організації та діяльності адвокатури [5].

Безпосередньо на законодавчому рівні до правових засад взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами слід віднести Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) від 13.04.2012 №4651-VI. В положеннях КПК указується, що в межах кримінального провадження, експерт – це особа, яка володіє науковими, технічними або

іншими спеціальними знаннями, має право на проведення експертизи і який доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновки з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань. Участь у кримінальному провадженні покладає на експертів відповідні процесуальні права, а саме: знайомитися з матеріалами кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження; заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчинення інших дій, пов'язаних із проведенням експертизи; бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предметів та об'єктів дослідження; викладати у висновку експертизи виявлені в ході її проведення відомості, які мають значення для кримінального провадження і з приводу яких йому не були поставлені запитання і таке інше [6].

Одним з ключових нормативно-правових актів в системі правових засад взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами на наш погляд є Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 № 4038-XII, який визначає правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності з метою забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою і об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки і техніки [7].

Окремі норми, які регламентують особливості взаємодії експертних установ та правоохоронних органів, закріплюються в титульних актах, що визначають правовий статус останніх в цілому, на кшталт, Закону України «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 № 2229-XII, Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 № 1698-VII. Закон України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 № 794-VIII тощо [8; 9; 10].

Важливе значення у контексті правових засад взаємодії правоохоронних органів та експертних установ має підзаконна нормативно-правова база, яка визначає порядок проведення судових експертиз та звернення до судово-експертних установ представників правоохоронних органів; види судово-експертних досліджень; особливості контролю за роботою експертів, та також їх адміністративний статус, умови підпорядкування і таке інше. Наприклад, необхідно відмітити Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень» від 08.10.1998 №705/3145; Наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України «Про затвердження Положення про Головний експертно-криміналістичний центр Державної прикордонної служби України» від 02.09.2010 № 770/18065; Наказ Служби безпеки України «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень в системі Служби безпеки України» від 29.05.2015 № 371; Наказ МВС «Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України» від 03.11.2015 № 1343; Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України» від 17.07.2017 № 591 тощо [11; 12; 13; 14].

Висновки. Отже, проведене дослідження показує, що систему правових засад взаємодії правоохоронних органів та судово-експертних установ складають численні нормативно-правові акти національного законодавчого та підзаконного рівня. В даному випадку правові засади становлять собою «провідник» юридичного впливу. В свою чергу, адміністративно-правове регулювання – це видове відгалуження загально-юридичної категорії правового регулювання, яке відбувається крізь норми адміністративного права та визначає вплив права на суспільні відносини особливого характеру, що виникають за фактом діяльності суб'єктів публічної адміністрації. Тобто, йдеться мова про відносини владно-управлінського впливу, що переважають в роботі органів державної влади, місцевого самоврядування і таке інше. Це цілеспрямований, комплексний, упорядковувачий вплив права на суспільні відносини владно-управлінської сфери, що відбувається крізь норми адміністративного права, які входять у систему вище окреслених юридичних засад. При цьому, метою адміністративно-правового регулювання є упорядкування роботи публічної адміністрації, зокрема, шляхом чіткого окреслення змісту юридичного статусу суб'єктів владних повноважень, їх функцій та обов'язків; механізмів застосування методів та засобів владного впливу на інших суб'єктів права; порядку співпраці із іншими учасниками владно-управлінських відносин з питань виконання передбачених законом завдань і таке інше.

Вказане дає підстави стверджувати, що в межах правових засад взаємодії правоохоронних органів та судово-експертних установ адміністративно-правове регулювання має базове, основоположне значення. Так, наприклад, норми актів міжнародного права та Конституції регламентують здебільшого ключові умови такої взаємодії, а також юридичні принципи її реалізації. При цьому, міжнародні засади дають можливість перейняти іноземний досвід організації взаємодії судово-експертних установ з іншими органами правоохоронного сектору держави. В той же час, в законодавчих та підзаконних положеннях, на яких базується робота судово-експертних установ та правоохоронних органів норми адміністративного права переважають, адже в більшості вказаних актів регламентовано питання пов'язані з: адміністративно-правовим статусом судово-експертних установ та правоохоронних органів; функціями, повноваженнями та завданнями що ставляться перед судово-експертними установами та правоохоронними органами; механізмами взаємодії судово-експертних установ та правоохоронних органів при виконанні ними визначених законодавством функцій; визначенням організаційно-практичних цілей зазначеної взаємодії і таке інше. Зазначені аспекти дають можливість сформулювати наступний висновок: правові засади взаємодії судово-експертних установ та правоохоронних органів мають адміністративно-правовий базис виражений у численних нормах адміністративного права, закріплених в законодавчій та підзаконній системі нормативних актів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Філософський енциклопедичний словник / Редкол.: С.С. Аверинцев, Е.А. Араб-Огли, Л.Ф. Іллічов та ін. 2-е вид. М.: Рад. енциклопедія, 1989. 815 с.
2. Кошиков Д.О. Сутність правових засад реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 1 (11). С. 164–178.
3. Калабаев О.У. Проблемы охраны тайны частной жизни в уголовном судопроизводстве: диссертация. Ижевск: Удмуртский государственный университет. 2005. 201 с.
4. Муравйов К.В. До проблеми визначення поняття правові засади реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2014. Вип. 29. Ч. 2. Т. 3. С. 154–157.
5. Конституція України: закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Офіційний вісник України. 2010. № 72/1. ст. 2598.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон, кодекс від 13.04.2012 №4651-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 474. ст. 88.
7. Про судову експертизу: закон від 25.02.1994 № 4038-XII // Відомості Верховної Ради України. 1994. №28. ст. 232.
8. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2016, № 6, ст.55.
9. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон від 14.10.2014 № 1698-VII // Відомості Верховної Ради України. 2014, № 47, ст. 2051.
10. Про службу безпеки України: закон від 25.03.1992 № 229-XII // Відомості Верховної Ради України. 1992. №27. ст. 382.
11. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ, інструкція від 08.10.1998 №53/5 // Офіційний вісник України. 1998. № 46. ст. 1715.
12. Про затвердження Положення про Головний експертно-криміналістичний центр Державної прикордонної служби України: наказ, положення від 11.08.2010 №617 // Офіційний вісник України. 2010. № 68. ст. 2478.
13. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень в системі Служби безпеки України: наказ від 29.05.2015 № 371 // Офіційний вісник України. 2015. № 56. ст. 131.
14. Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України: наказ від 03.11.2015 № 1343 // Офіційний вісник України. 2015. № 92. ст. 3149.

A. Polianskyi

THE PLACE OF ADMINISTRATIVE LAW STANDARDS IN THE LEGAL SYSTEM PRINCIPLES OF INTERACTION OF JUDICIAL EXPERT INSTITUTIONS WITH LAW ENFORCEMENT AUTHORITIES

The relevance of the article is that the effectiveness and efficiency of interaction between forensic agencies and law enforcement agencies depends on many factors, one of which is a properly «constructed» system of legal acts. At the same time, the special nature of the interaction of these entities, the attraction of its content to the administrative and legal sphere, as well as the specifics of forensic institutions and law enforcement agencies in general necessitates a detailed review of legal principles in this area and determining the place of administrative and legal regulation. The purpose of the article is to establish a system of legal bases for the interaction of forensic institutions with law enforcement agencies, as well as to determine the place of administrative and legal regulation among them. It is established that the legal basis of interaction of forensic institutions with law enforcement agencies is a system of regulations and their provisions governing the legal status of forensic institutions and law enforcement agencies, as well as the content and procedure of interaction of these entities. It is proved that administrative-legal regulation is a type of branch of the general-legal category of legal regulation, which occurs with the help of administrative law and determines the impact of law on public relations of a special nature arising from the activities of public administration. That is, we are talking about the relationship of power and management influence that prevails in the work of public authorities, local governments and so on. This is a purposeful, comprehensive, streamlining impact of law on public relations in the sphere of government, which occurs through the rules of administrative law, which are part of the system of legal principles outlined above. It is emphasized that the legal basis for the interaction of forensic institutions and law enforcement agencies have an administrative and legal basis, which is expressed in a large number of rules of administrative law, enshrined in regulations of various legal force. This situation is due to the fact that the norms of this branch of law determine: the administrative and legal status of forensic institutions and law enforcement agencies; functions, powers and tasks assigned to law enforcement agencies and forensic institutions; mechanisms of interaction of forensic institutions and law enforcement agencies in performing their functions defined by law; organizational and practical goals of this interaction; etc.

Keywords: law enforcement agencies, forensic institutions, legal principles, interaction of law enforcement agencies and forensic institutions.